บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยเสนอตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. กลุ่มเป้าหมาย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. สรุปผลการวิจัย
5. อภิปรายผล
6. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการและแนวทางการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

3.1 เปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

3.2 เปรียบเทียบความตระหนักเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

3.3 เปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

3.4 ศึกษาความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมรูปแบบการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการและแนวทางการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 30 ครัวเรือน รวม 60 คน แบ่งเป็นเยาวชน จำนวน 30 คน และเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ จำนวน 30 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ จำนวน 16 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ตัวแทนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบบ้านนากาง จำนวน 8 คน นักวิชาการ จำนวน 6 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ ได้แก่ ครอบครัวเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 40 คน จำแนกเป็น เยาวชน จำนวน 14 คน และเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ จำนวน 26 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการและแนวทางการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 ครัวเรือน รวม 60 คน แบ่งเป็นเยาวชน จำนวน 30 คน และเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ จำนวน 30 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามชนิดแบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 16 คน จำแนกเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ตัวแทนเกษตรกร จำนวน 8 คน นักวิชาการ จำนวน 6 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยวิธีการระดมสมอง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 40 คน จำแนกเป็นเยาวชน จำนวน 14 คน และเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ จำนวน 26 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบวัดความตระหนักการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบสอบถามพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบทีชนิดสองกลุ่มไม่เป็นอิสระกัน (Dependent Samples t–test)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและความต้องการของเยาวชนและเกษตรกร 1) ด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ทั้ง 2 กลุ่มประเมินตนเองว่ามีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง เยาวชนต้องการพัฒนาความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเกษตรกรต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความตระหนักการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า เยาวชนมีความตระหนักอยู่ในระดับน้อย ส่วนเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง และ 3) ด้านพฤติกรรมที่เหมาะสมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า เยาวชนประเมินตนเองมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง และเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน สำหรับแนวทางการพัฒนา ผู้วิจัยเสนอไว้ในแบบสอบถาม พบว่า ทั้งเยาวชนและเกษตรกรเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการ ยกเว้น รายการเกี่ยวกับการให้เกร็ดความรู้ผ่านเสียงตามสาย เกษตรกรเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก

2. รูปแบบที่สร้างขึ้นมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ บ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย กิจกรรมสำคัญ ได้แก่ จัดอบรมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จัดทำคู่มือการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สำหรับครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบเพื่อไว้ศึกษาด้วยตนเอง

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า

3.1 ทั้งเยาวชนและเกษตรกรมีความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชหลังการทดลองใช้ยุทธศาสตร์สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3.2 ทั้งเยาวชนและเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการเสริมสร้างความรู้และความตระหนักในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเยาวชนและเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบโดยรวมอยู่ในระดับมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและความต้องการของเยาวชนและเกษตรกร 1) ด้านความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ทั้ง 2 กลุ่มประเมินตนเองว่ามีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง เยาวชนต้องการพัฒนาความรู้อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเกษตรกรต้องการอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความตระหนักการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า เยาวชนมีความตระหนักอยู่ในระดับน้อย ส่วนเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง และ 3) ด้านพฤติกรรมที่เหมาะสมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า เยาวชนประเมินตนเองมีพฤติกรรมที่เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับแนวทางการพัฒนา ผู้วิจัยเสนอไว้ในแบบสอบถาม พบว่า ทั้งเยาวชนและเกษตรกรเห็นด้วยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกรายการ ยกเว้น รายการเกี่ยวกับการให้เกร็ดความรู้ผ่านเสียงตามสาย เกษตรกรเห็นด้วยอยู่ในระดับมากสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุวิทย์ วรรณศรี (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องสารเคมีทางการเกษตรและสุขภาพอนามัยของเกษตรกรในจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความตระหนักต่อสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยมีการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับสุขภาพและสิ่งแวดล้อม จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ การศึกษา ประสบการณ์การทำนา ขนาดพื้นที่ทำการเพาะปลูก การรับรู้ข่าวสารทางการเกษตร ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีทางการเกษตร ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพในการใช้สารเคมีทางการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตรไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตรส่วนอายุ และความรู้เกี่ยวกับฉลากวัตถุอันตรายทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับความตระหนักต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในการใช้สารเคมีทางการเกษตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัญหาที่พบ คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรทั้งปุ๋ยเคมี และสารป้องกันกำจัดโรคและแมลง แนวทางการพัฒนาของเกษตรกร คือ อยากให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องผลิตสารสกัดจากธรรมชาติและชีวภาพเพื่อใช้ในการป้องกันและกำจัดโรคและแมลงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นให้ทัดเทียมกับสารเคมี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรช่วยกันนำความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีทางการเกษตร หรือจัดอบรมให้เกษตรกร มีความคิดริเริ่มที่จะพัฒนาสมุนไพรพื้นบ้านที่อยู่ในท้องถิ่นนำมาประยุกต์ใช้ในการผลิต สารสกัดจากธรรมชาติ ทดแทนการใช้สารเคมีทางการเกษตรใช้เองเพื่อลดต้นทุนการผลิต และไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรทั้งนี้เพื่อทำให้เกิด ประโยชน์อย่างยั่งยืนในอนาคตยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรเชษฐ์ ขอบใจ (2553, หน้า 36) ได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและระดับเอนไซม์ โคลีนเอสเตอเรสในเลือดของกลุ่มเกษตรกรต้นน้ำ : กรณีศึกษาชาวเผ่ามัง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยรวม ส่วนใหญ่เกษตรกร กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช อยู่ในระดับดี ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.37 (S.D. = 0.1)

2. รูปแบบที่สร้างขึ้นมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ บ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย กิจกรรมสำคัญ ได้แก่ จัดอบรมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จัดทำคู่มือการใช้ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สำหรับครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบเพื่อไว้ศึกษาด้วยตนเอง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรเชษฐ์ ขอบใจ (2553, หน้า 36) ได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในเลือดของกลุ่มเกษตรกร ต้นน้ำ : กรณีศึกษาชาวเผ่ามัง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืชโดยรวม ส่วนใหญ่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัด ศัตรูพืช อยู่ในระดับดี ค่าคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.37 (S.D. = 0.1) แยกตามพฤติกรรม การปฏิบัติ พฤติกรรมก่อนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมอยู่ใน ระดับดี ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 (S.D. = 0.5) ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง สูบบุหรี่ขณะ ผสมผสานสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีจำนวนมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า พฤติกรรมที่ปฏิบัติ ไม่ถูกต้องมากที่สุด คือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างไม่ใส่แว่นตาขณะผสมผสานสารเคมีกำจัด ศัตรูพืช พฤติกรรมขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมอยู่ใน ระดับดี ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.41 (S.D. = 0.3) ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างสวมเสื้อแขน ยาว กางเกงขายาว และสวมถุงมือ ถุงเท้า รองเท้าบู๊ทในขณะปฏิบัติงานมีจำนวนมากที่สุด และพฤติกรรมที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องมากที่สุด คือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างไม่ปิดปากและปิด

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

จมูกด้วยผ้าหรือสวมหน้ากากและใส่แว่นตาตลอดเวลาขณะฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช พฤติกรรมหลังการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมอยู่ในระดับดี ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.45 (S.D. = 0.4) ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างอาบน้ำสระผม ฟอกสบู่ และเปลี่ยนชุดที่สวมใส่ในการฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทันทีมีจำนวนมากที่สุดและพฤติกรรมที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องมากที่สุด คือ การไม่ติดป้ายแจ้งให้คนอื่นทราบว่าเป็นพื้นที่ที่เพิ่งจะฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า 1) ทั้งเยาวชนและเกษตรกรมีความรู้ความตระหนัก และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชหลังการทดลองใช้ยุทธศาสตร์สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) ทั้งเยาวชนและเกษตรกรมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการเสริมสร้างความรู้และความตระหนักในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเยาวชนและเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทาง ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการนำการเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ : กรณีศึกษาบ้านนากาง เมืองคูนคำ แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไปทดลองใช้กับหน่วยงานอื่นๆ เช่น แผนกกสิกรรม ป่าไม้ และสาธารณสุข

1.2 ควรมีการติดตามผลภายหลังยุติการฝึกอบรมเพื่อตรวจสอบความรู้ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบในพื้นที่อื่น หรือในครอบครัวเกษตรกรกลุ่มอื่นที่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ ความตระหนัก และพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ

2.3 ควรมีการศึกษาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร